

Яковишина Тетяна В'ячеславівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЧИТАННЮ

Як доводять практики, повноцінна навичка читання – це підґрунтя для подальшого навчання всіх інших шкільних предметів, основне джерело отримання інформації і, безперечно, спосіб спілкування. Окрім того, як зазначають науковці, успішне оволодіння навичками читання – один із показників загального рівня розвитку пізнавальної діяльності дитини, і навпаки: труднощі у процесі навчання читання засвідчують окремі проблеми розвитку того чи іншого психічного процесу (уваги, пам'яті, мислення, мови).

У першому класі діти спочатку опановують процесом свідомого, правильного, плавного складового читання, з частковим переходом на читання цілими словами, елементарними вміннями та навичками роботою з текстом і книгою. Спираючись на особливості читання дитини при первинному навчанні, зокрема, те, що перш ніж прочитати слово цілком, вона повинна виділити і усвідомити складові його елементи, низка вітчизняних учених відстоюють дидактичну доцільність використання аналітико-синтетичного методу навчання читання дітей молодшого шкільного віку як найбільш відповідного особливостям їхньої пізнавальної сфери та мислення у цьому віці (Т. Егоров, Д. Ельконін та ін.)

В Україні готовність майбутніх учителів початкової школи до навчання учнів читанню – одне із пріоритетних і водночас складних завдань сучасної початкової освіти, оскільки мистецтво мовленнєвої діяльності дає змогу розкривати перед дітьми багаті художньо-пізнавальні можливості, отримувати від процесу читання естетичну насолоду, навчати їх засобами читання

літературних творів сприймати навколишній світ, розвивати патріотичні почуття, моральні якості особистості [3, с. 44].

Як справедливо зазначає О. Мамчич, початкова освіта завжди ставила на перше місце формування навичок читання: «Якщо людина вміє читати, тобто опанувала основами читацької діяльності на доступному їй рівні, вона відбулася як особистість, усвідомила свої сильні й слабкі сторони і стала самостійною у виборі співрозмовників, прихильних її серцю та доступних їй по розуму» [4, с. 10]. Ми дотримуємося точки зору, згідно якої найважливішим елементом професійної культури вчителя початкової школи є володіння дитячою книгою як професійним інструментом організації педагогічної діяльності. Саме вчитель початкової школи несе важливу місію прищеплення дитині інтересу до читання, формування його читацької культури [7, с. 38].

Державний стандарт початкової освіти в Україні орієнтує учителя початкової школи на формування в учнів різних видів читання. З позицій форм здійснення цього процесу виокремлюють читання вголос і читання про себе. Звичка читання починає формуватися у вигляді читання вголос; у першому класі даний вид читання займає основний навчальний час. Переважає він і на другому році навчання, але обов'язково у цей період вводиться читання про себе. Дослідження М. Матюхіна доводять, що у першому класі 80% навчального часу відводиться на читання вголос, у другому частка читання вголос зменшується до 60% навчального часу, решту часу відводиться на читання про себе. У третьому і четвертому класах зростає питома вага читання про себе, особливо на уроках з інших дисциплін, однак на уроках літературного читання більше часу відводиться читанню вголос, зокрема навчання виразного читання [5, с. 98].

Реалізація етапів експерименту відбувалася під час відвідування студентами і засвоєння змісту лекційних занять із дисципліни: «Методика навчання української мови», а саме – змістовного модуля «Методика навчання грамоти першокласників».

У силабусі курсу було виокремлено вимоги щодо формування компетентностей майбутніх педагогів. Отже, у процесі вивчення методики навчання грамоти першокласників студенти повинні *знати*: психолого-педагогічні, дидактико-методичні засади навчання грамоти; принципи сучасного звукового аналітико-синтетичного методу; програмові вимоги добукварного періоду; особливості добукварного періоду навчання грамоти, його основні завдання; прийоми звукового аналізу і синтезу; зміст, структуру і методику уроків добукварного періоду; види роботи на кожному етапі букварного періоду, методику їхнього проведення; структуру і методику уроків читання букварного періоду; методику перевірки і оцінювання навчальних досягнень першокласників; *уміти*: будувати урок навчання грамоти як цілісну, складну, динамічну систему, основними складовими якої є організаційний дидактичний, психологічний, методичний, виховний та санітарно-гігієнічний аспект; організовувати професійну діяльність на уроці навчання грамоти, яка передбачає: постановку доцільної та раціональної мети і завдань навчання; мотивацію спільної діяльності вчителя і учня, діагностування, планування, прогнозування, стимулювання навчання дитини; виявляти ступінь готовності дітей до навчання грамоти з метою здійснення індивідуального підходу в навчанні читання; орієнтуватися у методах та прийомах навчання грамоти оптимально поєднуючи їх для досягнення поставленої мети у роботі з дітьми; будувати план-конспект уроку з навчання грамоти в добукварний, букварний та післябукварний періоди (читання); використовувати ігрові ситуації у навчальному процесі з метою психологічного розвантаження першокласників на уроках; добирати прийоми роботи з текстом, які спрямовані на розвиток умінь аудіювання – слухання, розуміння почутого; формувати тему і триєдину мету уроків читання; раціонально поєднувати прийоми аналізу та синтезу відповідно до трьох етапів букварного періоду; використовувати методи і прийоми роботи з букварем, текстом; складати план-конспект уроку на опрацювання нової букви та звука (звуків), який вона позначає (читання і письмо); використовувати

ігровий метод навчання; оптимально поєднувати методи і прийоми роботи для формування усвідомленого читання; формувати читацьку активність та самостійність учнів; використовувати різні види діяльності з метою активізації мислення і мовлення школяра; використовувати ігрові ситуації в освітньому процесі з метою психологічного розвантаження першокласників на уроках читання.

Для успішного здійснення диференційованого навчання на уроках навчання грамоти студенту-практиканту необхідно знати педагогічні умови ефективного навчання молодших школярів читати. Серед них: позитивна мотивація навчання; урахування психолого-педагогічних особливостей засвоєння навчального матеріалу та психолого-фізіологічних процесів, що відбуваються під час формування знань, умінь і навичок у молодших школярів; передбачення труднощів, які можуть виникати в дітей у процесі оволодіння навичкою читання; використання раціональних технологій навчання; доцільна диференціація змісту та творча діяльність кожного учня з урахуванням індивідуальних характеристик і розвитку; застосування системи індивідуально-диференційованих завдань з метою вдосконалення навички читання та організації самостійного читання школярів; урізноманітнення способів реалізації індивідуальної, парної та групової роботи; стимулювання самоконтролю та самовдосконалення в читанні [1; 2; 6].

Ураховуючи відмінності між учнями й кількістю їх у групах, організовується діяльність учнів за допомогою різних способів та засобів реалізації диференційованого підходу. Отже, основним засобом рівневої організації оволодіння першокласниками навичкою читання на уроках навчання грамоти є диференціація: навчальних завдань за змістом (за ступенем складності: репродуктивні, продуктивні, творчі; за обсягом: зменшення або збільшення кількості завдань); джерел навчального матеріалу (підручник, навчальний посібник, дидактичний матеріал, довідкова література та ін.); темпу оволодіння навчальним матеріалом; обсягу та характеру допомоги, яка надається під час

виконання роботи (максимальна, часткова, мінімальна); методів контролю та корекції навчальних досягнень учнів [1, с. 16].

Таким чином, проведення експерименту уможливило такі висновки: процес формування готовності майбутніх вчителів до розвитку навичок читання першокласників набуде ефективності, якщо оволодіння знаннями з методики навчання першокласників читанню усвідомлюється студентами як невід'ємна складова їхньої професійної підготовки й подальшої стратегії особистісного та професійного розвитку; процес підготовки майбутніх учителів здійснюватиметься відповідно до розробленої педагогічної моделі; поєднання традиційних та інтерактивних методів навчання студентів методики української мови; активне залучення студентів до самостійних форм діяльності; використання під час педагогічної практики диференційованих завдань для формування навичок читання першокласників.

Список джерел:

1. Вашуленко О. Диференційований підхід до формування навички читання у букварний період навчання грамоти. *Учитель початкової школи*. 2015. № 9. С. 14-19.
2. Джежелей О. Диференційований підхід до формування навички читання. *Початкова освіта*. 2002. № 10. С.16.
3. Корнієнко С. Підготовка майбутніх учителів до проведення уроків мовленнєвої діяльності у початковій школі. *Початкова школа*. 2011. №12. С. 44-47.
4. Мамчич О. Актуальні питання лінгвопідготовки магістрів початкової школи. *Початкова школа*. 2008. №5. С. 9-12.
5. Матюхина М. Психология младшего школьника: учебно-методическое пособие. М.: Просвещение, 1976. 207 с.
6. Сікорський П. Теорія і методика диференційованого навчання. Л.: Сполом, 2000. 421 с.
7. Хома О. Практично-професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах університету. *Початкова школа*. 2011. №8. С. 37-39.